

Európa elfáradt?

Körkérdés

Az Európai Utas külföldi és magyar vezető értelmiségieket és politikusokat kérdezett meg arról, milyen tartósnak és mennyire súlyosnak ítélik az Európai Unió jelenlegi válságát. Véleményüket kértük arról is, vajon Magyarország számára a brüsszeli megtorpanás lehetőséget teremt-e arra, hogy növelje európai uniós érettségét akár gazdasági, akár szemléleti téren. Végül arról kérdeztük őket, hogy a kulturális összefogás milyen szerepet játszhat a kisebbségi kérdés megoldásában.

Az itt következő összeállításban Claudio Magris Triesztben élő író, egyetemi tanár; Gyurcsány Ferenc miniszterelnök; Christoph Pan, a Dél-tiroli Kisebbségek Intézetének igazgatója; Gerő András történész; Tamás Pál, a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézetének igazgatója; Medgyessy Péter volt miniszterelnök; Granasztói György, a Teleki László Alapítvány főigazgatója; Végel László újvidéki magyar író; Renato Tubaro, a goriziai Közép-európai Kulturális Intézet képviselője; Navracsics Tibor politológus, egyetemi docens és Martonyi János volt külügyminiszter helyzetértékelését adjuk közre.

fotó: Végel Dániel/HVG

Hogyan tovább?

fotó: Kiss Rozina

CLAUDIO MAGRIS

Az Európai Utas szerkesztőinek, hosszú válasz helyett

Kedves Barátaim!

Két elutazásom között sajnos nem tudok részletesen válaszolni a kérdésekre. Csak annyit mondhatok, hogy ez a válságidőszak véleményem szerint igen súlyos; valódi történelmi esemény, negatív előjellel, amelyet vésésként élek meg. Nem tudom most érdemben taglalni a belső és külső okokat. Továbbra is úgy hiszem, hogy az egyetlen elfogadható jövő számunkra egy valószínűleg egyesült Európa, sőt egy olyan igazi európai állam, amely decentralizált ugyan, de közös törvényei vannak. A minket körülvevő valóság nem tesz lehetővé nemzeti bezártságokat és még kevésbé helyi érdekű mikronacionalizmusokat. Most a teljes regresszió fázisát éljük, de továbbra is azt hiszem, hogy eme knock down-ok után is talpra lehet, és talpra is kell állni, folytatni kell a küzdelmet, és a végén győzni kell. A sztálini kommunizmus is megváltoztathatatlanak tűnt, és úgy vélem, hogy sem a megannyi tévedés által súlyosított jelenlegi objektív nehézségek, sem a helyi sovinizmusok nem lehetnek tartósabbak, mint a vasfüggöny.

2005. június 28.

*A régi barátsággal:
Claudio Magris*

*„Azt hiszem, hogy kicsit olyanok vagyunk, mint egy fa törzse, amely az évgyűrűkben valamilyen módon megőrzi mindazt, ami elmúlt. Ez egyaránt érvényes az egyes emberek történetére és a kollektív történelemre. Ami pedig Közép-Európát illeti, itt bonyolultabb a helyzet. Az utóbbi évek politikai változásainak köszönhetően megszűnt a közös sors tudata, ami ezeket az országokat összefűzte. Természetesen most is összehasonlítható a magyarországi helyzet például a romániai helyzettel vagy a volt Jugoszlávia helyzetével, de az eredmények nagyon különbözőek lennének. Nagy a veszélye annak, hogy a nacionalista indulatok lerombolják az együvé tartozás, az egy kultúrkörhöz tartozás érzését.”**

* Részlet az Európai Utas 1997/3. számában megjelent, Claudio Magrisszal folytatott beszélgetésből.

GYURCSÁNY FERENC

Szolidáris, mert versenyképes – versenyképes, mert szolidáris

Az Európai Alkotmány francia és holland elutasítása, valamint az uniós költségvetés kapcsán kialakult viták miatt vannak, akik az Unió válságáról beszélnek. Válságról azonban szó sincs, sokkal inkább arról, hogy a közösség történetének eddigi talán legnagyobb kihívásával kell szembenéznünk. Az alkotmány elutasítása inkább következménye, mint oka a problémáknak, vagyis felszínre kerültek azok a dilemmák, amelyek az unió alapkérdéséhez vezethetők vissza. A közösség jövője szempontjából a szolidaritás vagy a szabad piac hagyománya bizonyul-e erősebbnek? Sikerül-e az, ami az EU legnagyobb erejét jelenhetné: e két elv harmonizálása?

A magam részéről – és korántsem pusztán baloldali, a szociális Európa mellett elkötelezett politikusként, hanem egy olyan új EU-tagország miniszterelnökéként, amely nagy gazdasági és történelmi változásokon ment keresztül – egyértelműen az utóbbi mellett teszek hitet. A szolidáris és egyben versenyképes Európa mellett. Ha van szükség reformra – márpedig van –, akkor annak e kettős célkitűzést kell szolgálnia. Mi több, e két hagyomány, meggyőződésem szerint, feltételezi egymást, olyannyira, hogy a versengés Európáját vagy – az unió kívülről szemlélve – a versengő Európát csakis úgy lehet megreformálni, ha a reform valóban az embereket szolgálja, és a változtatások a munkahelyekről, a jövedelmekről, a biztonságról szólnak: a szolidaritásról és az európai szociális biztonságról.

Ha a 25 tagállamban nincs szándék a reformra, akkor a huszonötök – majd huszonhetek – Európájában sem lesz. A bezárkózó nemzetállamokból bezárkózó Európa lesz, és, ha az országok nem akarják megnyitni a piacukat, akkor Európa sem lesz nyitott. Meg kell találni a kényes egyensúlyt a 25 nemzeti érdek és a közös Európa érdeke között. Olyan egyeztetésre van szükség, amely a tagállamok és Európa versenyképességét és a szociális Európa továbbélését egyidejűleg, egymással összhangban célozza meg.

A huszonötök felelőssége ugyanakkor nemcsak az európai együttműködés gazdasági rendszerének megreformálásában nyilvánul meg, hanem annak működtetésében is. Ezért fogalmaztam meg Bécsben, az európai baloldali pártok tanácskozásán a „budapesti kompromisszum” néven ismertté vált javaslatomat. Az európai realitásokból indultam ki, abból, hogy a brit elnökséggel szemben egy érdemi kompromisszum kialakítása a

legfőbb elvárás, és az eddigi viták tanulsága szerint e cél érvényesítésére nagyon tudatosan oda kell figyelnünk. Ám előfordulhat, hogy a brit elnökség alatt mégsem sikerül konszenzusra jutnunk. Ebben az esetben is biztosítanunk kell az unió működőképességét, ami egy három évre szóló ideiglenes költségvetéssel oldható meg. Így maradna időnk arra, hogy megújítsuk az európai együttműködés rendszerét, áttekintsük, megvitassuk az egyes reformelképzeléseket. Ennek során pedig mindent át kell gondolni, minden kérdés kinyitható, a mezőgazdaságtól, a lemaradt térségek felzárkóztatásán keresztül a versenyképességig. Azt gondolom, hogy ez lehet a kompromisszum a két, egyébként legitim álláspont képviselői között, mert mindenkinek igaza van: azoknak is, akik egy új költségvetéssel stabilizálni, és azoknak is, akik új reformokkal dinamizálni szeretnék Európát.

A kihívás, amellyel most szembesülünk, valójában az unió identitásának alapkérdése, annak erőteljes megfogalmazása. Miről is szól az unió? Arról szól-e, hogy az erős államok piacot hódítanak a gyengébb gazdaságú országokban, vagy arról, hogy mi, újonnan csatlakozók, akik az új lendületet adhatjuk Európának, magunk is „meghódíthatjuk” a régebb óta uniós tagállamokat azáltal, hogy konstruktív részeseivé válunk Európa versenyképes közös megjelenésének?

Ami Európával ezekben a hetekben-hónapokban történik, az mostantól kezdve nem egy-egy nemzeti kormánynak és nem is az éppen kormányon lévő politikai pártoknak a dolga. Hosszú évtizedekre kihathat mindaz, amiről a következő években vagy a következő hónapokban Európa, illetve az európai nemzetállamok vezetői dönteni fognak. Most valóban az Európai Unió jövőjéről van szó.

Őszintén hiszek abban, hogy ez a konfliktusoktól sem mentes helyzet, amelyet az Alkotmányos Szerző-

dés francia és holland elutasítása, illetve a 2007–2013 közötti pénzügyi perspektíva keretei megalkotásának elmaradása idézett elő, nem valaminek a végét jelentik – amelynek rémét a kárörvendő euroszeptikusok oly szívesen festenek a falra –, sokkal inkább egy új fejezet kezdetét.

Nemcsak kihívás, lehetőség is. Egy olyan Európa közös megalkotásának a lehetősége, amely versenyké-

pes, mert szolidáris, és szolidáris, mert a versenyképessége révén az lehet.

Magyarországnak, sőt: a magyar nemzetnek ez az alapvető érdeke. Ezért a Magyar Köztársaság kormányának vezetőjeként ennek érdekében dolgozom a jövőben is – reményeim szerint együttműködésben az ország és a nemzet közös dolgait alakító legfontosabb politikai erővel. ■

CHRISTOPH PAN

Az Európai Unió válságáról

Európa 2004. május 1-jén ünnepelte a tizenöt fős EU huszonöt tagúvá bővítését. Eközben egyszerűen figyelmen kívül hagyták, hogy Európa kulturális sokszínűsége valójában sokkal nagyobb, hiszen nemcsak nemzetállamokban és hivatalos nyelvekben mérendő, hanem nemzeti kisebbségekben és kisebbségi nyelvekben is. És csakugyan, az EU-bővítés a tíz új tagországon és kilenc új hivatalos nyelven kívül a nemzeti kisebbségek számát 73-ról több mint a kétszeresére, 156-ra, a kisebbségi nyelvek számát pedig 42-ről egy tucattal többre, 54-re növelte.

Így nézve az EU 2004 májusában mind gazdagságban, mind erősségben többet gyarapodott, mint ahogy az általában ismeretes.

Szent István így írt fiához intelmeiben – „nam unius linguae uniusque moris regnum, imbecille et fragile est”, vagyis „az egy nyelvű és szokású ország gyenge és

esendő” – ebben az értelemben 2004. május 1-je korzagos esemény volt, hiszen az EU tíz új országot üdvözölhetett soraiban a béke, szabadság és demokrácia egyenjogú partnereiként.

Egy év múltán az Európai Unió válságba jutott, mert a francia és holland népszavazás elutasította az uniós alkotmányt, és mert nem sokkal ezután kudarcba fúlt a 2007–2013-as költségvetésről tárgyaló EU-csúcs. Mennyire komoly ez a válság?

Egyelőre megszakadt az alkotmányozási folyamat, amely eddig 11 ratifikálást és 2 elutasítást könyvelhetett el. A francia és holland elutasítás azonban nem annyira az EU-alkotmány tartalmára, mint inkább az emberek saját országuk kormánypolitikájával szembeni elégedetlenségére vezethető vissza. Kiderült, hogy nem igazán sikerült tolmácsolni az embereknek az EU lényegét és céljait, s főleg azért nem, mert a politikusok sokszor az uniós normákat teszik felelőssé a népszerűtlen döntésekért, noha e döntések nem születhetnének meg az ő jóváhagyásuk nélkül.

Az EU-csúcson alapvető nézetkülönbségek kerültek felszínre az unió jövőbeni irányát illetően. Szabadkereskedelmi övezet legyen-e Európa, amelyben az egyes tagállamok gátlástalanul érvényesítik saját érdekeiket, avagy olyan politikai unió, amely gazdasági erejénél és kulturális gazdagságánál fogva egyenrangú félként tárgyalhat az USA-val, Oroszországgal, Kínával és Japánnal, ezáltal pedig maga is lényegesen hozzájárulhat a világbékéhez?

Most először is az a dolgunk, hogy elgondolkodjunk. Ez azonban egyáltalán nem hátrány, hanem előny, hisz föl kell ismerni és ki kell javítani a hibákat, mielőtt folytatódhat a már eddig is igen jelentős léptékű fejlődés. S ha az unió hibáinak elemzése és jövőjének formálása a

tét, a közép-európaiak – akiknek az országai 2004 májusa óta erős képviseléssel bírnak az EU-ban – jelentékeny potenciállal sáfárkodhatnak. Kulturális közelségük és földrajzi összetartozásuk segíthet elsimítani a nagy tagállamok között fennálló ellentéteket. Ha Nagy-Britannia továbbra is lebegtetni akarná helyét az óceán két partja közt, s ha egyik-másik ország Európa nyugati vagy északi peremén az angolszász közösséget tartaná előbbre az európai integráció elmélyítésénél, mi csak

azt kívánhatjuk, hogy Európa többi része semmiképp ne tántorodjon el a politikai egyesülés céljától.

Ha Közép-Európa képes egységre jutni, és ezáltal erős marad, Európa peremországainak kiválása sem fog bekövetkezni.

Bozen/Bolzano, 2005. június 22.

Adamik Lajos fordítása

GERŐ ANDRÁS

Vitákkal terhelt, ám energikus közösség

Megítélésem szerint az Európai Unió nincs válságban. A diktatúra hosszú évtizedei után hajlamosak vagyunk arra, hogy válságnak tekintsünk egy olyan helyzetet, amelyet inkább az érdekegyeztetés folyamatának kellene hívnunk. Egy ilyen folyamatban – feltéve, ha az nyilvános –, óhatatlanul vannak érdekütközések, megtorpanások, buktatók. Továbbra is azt gondolom, hogy nem az Európai Unió a probléma, ezzel szemben az unió lehetséges problémáink egyetlen megoldási kerete.

Az igazi gondot az jelenti – s ez az európai nemzetállamok hagyományos struktúrájával függ össze –, hogy meg kell próbálni kompromisszumokban gondolkodni. Én magam azok közé tartozom, akik a kompromisszumnak látják az esztétikumát is, hiszen a normális demokratikus döntéshozatalban a kompromisszum az egyetlen esztétikus megoldás. Nem hiszek abban, hogy a demokratikus politika győztesekre és vesztesekre osztható – egyszerűen azért nem, mert a győztesek holnapra vesztesek lesznek, a vesztesékből pedig győztesek válhatnak. Következésképp: a demokratikus politikának – s igaz ez nemzetközi szinten is – érdekszámításos módon kell működnie, ahol is nyilvánvalóan mindenki minél kedvezőbb pozíciót akar kivívni, de ettől függetlenül egy ponton túl engednie kell.

Magyarország számára az Európai Unió olyan újfajta történelmi pályát jelöl, ahol az ország – történelmében hosszú idő óta először – a győztesek oldalára került. Ez a magyar történelem páratlan lehetősége. A szétrothadt szovjet birodalom után egy vitákkal terhelt, ám energikus közösség részévé váltunk. Bizonyos értelemben természetesen kényszerpályáról van szó, hiszen kimaradni az Európai Unióból annyi lett volna, mint a vesztesek világához tartozni. Persze a győztesekhez való alkalmazkodás természetesen éppúgy nehézségekkel

jár, mint ahogy annak idején ezt többször megtapasztalhattuk a vesztesek oldalán. De mekkora a különbség! Magyarország most mind gazdaságilag, mind társadalmilag, mind politikailag olyan erős demokratikus garanciákkal rendelkezik, amelyeket a nem egyszer túlzásokra hajlamos magyar belpolitika már nem tud felszámolni. Ezzel természetesen nem azt akarom mondani, hogy jólétünk garantált, de azt igen, hogy az unió tagság adja az egyetlen esélyt saját fejlődésünkre.

Nagyobb gondot jelent a magyar nacionalizmus, amely két vetületben is fontos. Az egyik az a nacionalista kánon, amely a trianoni béke mentén immár 85 éve nehezíti mind a regionális tudat kialakulását, mind a nemzeti öncélúságból való kiszabadulás lehetőségét. Itt nyilvánvalóan egy új paradigmára van szükség. A hagyományos magyar nacionalizmus másik jellegzetessége az, amit Széchenyi „kelet népe” mentalitásnak, Petőfi pedig „patópálságnak” nevezett. Lényegében az antiprofesszionizmus diadaláról van szó, és egyfajta „ráérünk arra még” mentalitásról.

A két tényező szorosan összefügg. Minél nagyobb hangú a magyar nacionalizmus, annál inkább föl vagyunk mentve a cselekvés alól. Ez olyan ké-

nyelmes magatartás, amely lehetővé teszi a szájhősködést, miközben azonban nem kötelez semmire.

Ezt a régi nacionalista kánont naponta kikezdi az az új magatartásforma, amely egyfelől létrehozza és újratermeli a „homo oeconomicus” értékét, másfelől az országot versenyképes és versenyorientált realitásnak tekinti, ahol kifejezetten szükséglet az, hogy megpróbáljuk eladni saját teljesítményünket.

Ez utóbbi tendencia és mentalitás jóval nyitottabbá teszi a „magyar” fogalmát, és hozzájárul ahhoz, hogy a magyar nemzettudat internacionalizálódjon. Mindebből persze az is következik, hogy – megítélésem szerint – fel fog értékelődni a kulturális nemzetfogalom. Lényegében máris felértékelődött. Nem a politikai önállóság (annak nagy részét az uniós tagság úgyis felszámolta), hanem a nemzeti kultúra kerül előtérbe. Jelentheti ez a nyelv reneszánszát – miközben az országban egyre többen tanulnak idegen nyelveket –; jelentheti az ország turisztikai vonzerejének növekedését – miközben egyre több magyar utazik külföldre –; jelentheti a nem-

zeti tömeg- és magaskultúra vonzerejének növekedését – miközben egyre több magyar ember fogyaszt nemzetközi tömegkultúrát is. Egyszóval ez paradoxonokat is jelent, de az egyenlegből mégis a kultúrnemzet fogalma jön ki győztesen.

Szerintem ezért válik fontossá az autonómia fogalma is, hiszen a nemzeti közösségek (kisebbségek) perszonalifikálni akarják magukat, meg akarják mutatni magukat, önálló kulturális létszférákat követelnek. (Ilyen autonómiatörekvés például a magyar nyelvű felsőoktatás kiépítése a környező országokban, vagy a magyar színházi kultúra Kárpát-medencei léte, de említhetném a magyar nyelvű televíziós kultúra térhódítását is.)

Mindezek alapján a magam részéről nem beszélnék az uniós válságáról, inkább mérsékelt optimizmussal szólnék ennek a sajátos államszövetségnek a sorsáról. Úgy vélem, a napi politikai konfliktusoknak nem szabad elhomályosítaniuk azt, miszerint – Kossuth szavaival élve – „egy mosolygós jövő” vár mindannyiunkra.

TAMÁS PÁL

A helyzet kiegészítő lehetőséget kínál

Azt hiszem, hogy az Európai Unió válságáról érkező publicisták szokás szerint túlpörögtek. A nyugat-európai népszavazások megállítottak egy projektet, amelyet a brüsszeli és a nemzeti bürokráciák egymással kialakudtak, de amelynek sok köze nem volt sem az európai népek identitásához, sem ahhoz az elképzeléshez, amellyel ők rendelkeztek szomszédaikról. S ahhoz sem, hogy hogyan képelték volna el saját jövőjüket. Nem ez volt az első ilyen dokumentum, de eddig az egész EU-t még az uniós nyugat-európai „magországaiban” sem vették igazán komolyan az emberek. Nemigen jártak el európai parlamenti választásokra, átugorták a bükkfanyelven fogalmazott és külön „kommunikációs forrásokból” finanszírozott integrációs cikkeket. Persze hallották, amit erről oly sokan oly sokszor és oly sokféleképpen mondtak, de nem vették komolyan. Közben azonban rájöttek, hogy míg ők erre alig figyelnek, az apparátus azért dolgozik, s létrehozza, amit létrehoz. Lehet, hogy esetenként jót akar, de azt is felülről tervezi. S kitalál hozzá egy olyan nyelvet, amelyet, ha nem a brüsszeli folyosón töltik napjaik nagy részét, egyébként angol és francia anyanyelvűek sem értenek. S most az európai projektől

független belpolitikai okokból a szavazók egyszerűen odafigyeltek egy picit. De nem állították le az integrációt, hanem csak a további lépéseket lassították egy kicsit azaz, hogy menjen tovább, ami már eddig kiépült. Ezt azért mégsem nevezném válságnak.

Mi eddig rémálomnak hittük a „többsebességes” Európai Uniót. Attól féltünk, hogy valamiből kihagynak bennünket, hogy valamiből kevesebbet kapunk, hogy valahol nem lesz akkora súlyunk, amekkora lehetne. Ugyanakkor rettegtünk az egységes elvek alapján összenövő Európai Egyesült Államok víziójától is. Szeretnénk a maximumot megkapni, cserébe szuverenitásunkból, helyi beidegződéseinkből a minimálisat feladni. Érthető, de nem nagyon

eredeti nézőpont. Az is nyilvánvaló, hogy 25 ország és még sokkal több kultúra mást hisz az állam mozgásteréről, a jólétről, az egyéni felelősségről – szinte mindenről. S ha mégis integrálódni akarnak – márpedig remélhetőleg akarnak –, akkor azt felfogásom szerint csak „többsebességüként” tehetik meg. Néhány ország vagy csak néhány metropolis összeáll egy projektre. Mások másként egy másikra, s így aztán kiépülnek azok a hálózatok, együttes akciók, programok, amelyek számomra sokkal inkább jelentenek Európát, mint a papírízű és izzadságszagú, de igen nagyon sokszor nagyon haladó brüsszeli Direktívák. Brüsszel és nemzeti partnerei úgy hozzák létre az új Európa sétaútjait, mint a lakótelep tervezője, aki először lebetonozza a házak közötti járdát, aztán lát neki a lakóépületek kialakításának. Én is szeretnék egy európai úthálózatot, azt azonban úgy képzelem el, hogy az ott lakók kitapossák maguknak az ösvényeket a buszmegállókhöz, s akkor az általuk létrehozott pályákon köveket rakok le és a környékét füvesítem. Végül is nekik kellett tudniuk, hogy melyek az ő kedves ösvényeik. Ez a „többsebességű” Európa.

A válság vagy legalábbis az, amit nekünk válságként adnak most el, itthon sok szakértőt vagy Európa-hívó értelmiségit megrémít. Attól félnek, hogy hirtelen radikálisan kevesebbre számíthatunk, mint amit ígértek, vagy másképp esik bajunk. Nem állítom, hogy a nyugat-európai donorok azt keresnék, hogy adhatnának nekünk egy kicsivel többet. Ellenkezőleg, negatív drámai elmozdulásokra azonban nem számíthatunk. Ugyanakkor egy időre (talán egy emberöltőre is) állandósulnak az unió jelenlegi keleti határai. A Délre és Keletre kelt térszaktént dagadó unió talán valóban lekerül a napirendről. S mi mégis határtartomány maradunk – úgy, ahogy erre néhány éven át számítottunk is. Én nem gondolom, hogy ez feltétlenül rossz lenne, hogy ez visszalépés. Magyarországnak és különösen Budapestnek egy ilyen helyzet kiegészítő lehetőségeket kínál. Ez nem jelenti azt, hogy valamilyen kiegészítő érettség-gyorsítókat kellene most szednünk, vagy hogy a mentalitásunkat át kéne állítani. A beilleszkedés szerves folyamat, és minél inkább hagyjuk működni, a saját logikáját követni, számtalan külön szálon a saját sebességét érvényesíteni, annál jobb.

A regionális összetartás tudata, számtalanszor leírtuk, másképp működik, ha élő a német vagy az orosz fenyegetés. Amikor egy nagy árnyék eltakarja a napot, akkor mindig felfedezzük, hogy nekünk, bozótlakóknak milyen közös érdekeink vannak a nagy fákkal szemben. De ami összetart minket (most szándékosan túlzok), az a közös félelem a nagy szomszédtól. Ha az nem fenyeget, föllazul összetartásunk. Jelenleg épp erről van szó. Persze, támogathatjuk egymást regionális gazdasági programokban az EU-n belül érdekeinknek megfelelően. Az EU-ban ilyen csoportos

mozgásra vannak pozitív példák (az északiak és a Benelux államok) és vannak negatívak (pl. az ibériaiak). Majd eldől, hogy mikor működik a csoportlobbi, és mikor világnézeti, kulturális vagy másmilyen távolabbi szövetség. Egyáltalán nem hiszem, hogy az „eusított” nemzeti mániákat például a régió belül automatikusan támogatni kellene. Egyébként nem is támogatjuk. Maximálisan lengyelbarát létemre sem hiszem, hogy most, amikor a lengyelek részben belpolitikai okokból, részben történelmi okokból az EU „keleti politikájaként” szeretnék eladni orosz-fóbiáikat, ehhez Magyarországnak asszisztálnia kellene. Vagy hogy nekünk, akiknek annyira fontosak a kollektív kisebbségi jogok a környékbeli magyar közösségek életben maradása szempontjából, bármiféleképpen üdvözlőnk kellene, amikor a balti országok lényegében mindent megtesznek, hogy kiszorítsák – EU ajánlások ellenére – a helyi életből az ottani orosz közösségeket.

Az „áttetszővé váló” európai határok, mint Trianon békés feloldása, az utóbbi évek magyarországi Európa-propagandájának nagyon fontos eleme volt. A határok hétköznapi értelemben vett eltűnése újraszabja a munkavállalási, továbbtanulási, szabadidős és másmilyen életstratégiákat, de a kollektív jogok és az „anyaországbeli jogosítványok” működtetése szempontjából a korábbiaknál nehezebb helyzetbe kerülünk. Az EU-ban igen szigorúan rögzítve van, melyik szomszéd, milyen feltételek mellett mit adhat oda a másiknak, mit telepíthet oda, s mit kérhet ott számon. Az oktatás és a kultúra egyébként nemzetállami felügyelet alatt marad, tehát bizonyos, már korábban kialakított, vagy kiharcolt arányok fölött nem nyomulhatunk tovább ezen a területen. És a brüsszeli országfelzárkóztató nagy segélyek a következő években – persze szigorúan nemzetközi csomagolópapírban – a nemzetállami fővárosok zsúrijein, elosztó grémiumain keresztül érkeznek. Ha a Székelyföld utat akar európai pénzből, akkor azért a brüsszeli forrásért – legalább is egyelőre – más romániai régiókkal kell majd versenyeznie az ország számára megnyíló források lekötésénél. S erre az elosztásra lehet, hogy a bukaresti bürokrácián kívül nemzetközi szakértőknek is lesz hatásuk, Budapestnek viszont biztos nem. Következésképpen e vonatkozásban a határok egyáltalán nem válnak transzparensbékké. S mert a felzárkóztató alapok nagysága szükségszerűen meghaladja majd azoknak a forrásoknak a nagyságát, amelyeket a kilencvenes években a kisebbségi magyar elitek Budapesten keresztül szereztek meg, boldogulásukban, gyarapodásukban a következő évtizedben a magyarországi függőségek szerepe szükségszerűen csökken. Ebben az értelemben távolodni fognak tőlünk, hiszen máshonnan már többet kaphatnak, mint innen. ■

MEDGYESSY PÉTER

Újfajta tudat, újfajta mentalitás kell

Európának ébresztőre volt szüksége, ugyanis meggyőződés, hogy a mostani krízis nem az alkotmány miatt van, nem is a 2007–2013-as pénzügyi terv miatt, hanem ennél mélyebb okokra vezethető vissza.

Ide tartozik az, hogy az új világpolitikai és európai helyzetre nincs hosszú távú, 30–50 évre szóló európai vízió. Európának olyan hosszú távú elképzelésre van szüksége, amely – alapos kiérlelő munka után – egyszerű, érthető és az emberek számára szerethető elgondolás. Ma ezzel a zavaros európai helyzettel az európai polgárok nem tudnak azonosulni.

A másik alapvető ok az, hogy nem egyszerűen az alkotmány kérdésében vagy a bonyolult pénzügyi rendszerben, hanem a teljes politikai világban bizalmi válság alakult ki a politikai elit és a hétköznapi emberek között. Ennek elosztatásához más gondolkodásra, új társadalmi szerződésre van szükség.

Európa lemaradt a versenyben mind az Egyesült Államokkal, mind Ázsiával szemben, eredményei látványosan ellustult. Szükség volt tehát egy sokra ahhoz, hogy kialakuljon egy új gondolkodás. Ki lehet kerülni pozitívan is ebből a mai krízisből, de ehhez valódi, mély elemzés kell a problémákról és párbeszéd a hosszú távú jövőről.

A mai politikai elit Európában nem veszi észre azt, hogy új generációk nőttek fel, amelyek nem élték át a holokausztr rémségeit, a második világháború borzalmait, és amelyeknek az a jelszó, hogy „prosperitás” azért nem mond sokat, mert döntő többségük hozzászokott a viszonylagos jóléthez, a demokráciához, a széles értelemben vett választás lehetőségéhez. A vízió tehát eleget kell hogy tegyen a generációs váltások követelményeinek is.

Európa nem mondhat le arról, hogy hirdesse magáról, sőt meg is valósítsa azt, hogy a stabilitás, a béke, a biztonság és a prosperitás térsége, de ehhez a kor követelményeinek megfelelő, további vonzó törekvések kellenek, hogy a megváltozott európai polgári összetételnek megfeleljen a jövőkép.

Nem elég, hogy Európa a versenyről beszél, de ténylegesen el is kell fogadnia azt a szolgáltatások piacán, a munkaerőpiacon vagy éppen a világkereskedelemben, a textilárak forgalmazásában. Európa polgárainak és vállalatainak nagyobb mértékben kell hozzászokniuk a mobilitáshoz, földrajzi, szakmai és munkahelyi értelemben.

Európának tágira kell nyitnia kapuit a változások és a reformok előtt, a nagy elosztórendszerek – nyugdíj, egészségügy, oktatás – terén, és sokkal több erőfeszítést kell tennie a kutatás-fejlesztés és az egyetemi élet javításában, mert e területek azok, ahol versenyképes lehet Ázsiával.

A mai zavaros helyzetben nem hiszem, hogy ez megoldható anélkül, hogy egy újfajta tudat, mentalitás ne alakuljon ki, és hogy a nemzeti önzéssel szemben felszínre ne kerüljön a valódi, hosszú távú, érték- és sikerorientált szolidaritás.

Valószínűleg nem kerülhető el ebben a zavaros helyzetben, hogy egy átmeneti időre, ami akár 15–20 év is lehet, az európai országok koncentrikus köröket képezzenek, annak függvényében, hogy mennyire gyorsan akarnak és tudnak haladni az integrációban. Mély meggyőződés, hogy ezeket a kérdéseket alaposan végig kell vitatni, és a koncentrikus körön elhelyezkedő országoknak átjárási lehetőségeket kell biztosítani.

Magyarországnak az az érdeke, hogy legközelebb kerüljünk a legbelső körhöz, figyelembe véve persze képességeinket és erőnket. ■

GRANASZTÓI GYÖRGY

Európa és a válság

E sorok írása idején, a felszínen az Európai Unió nehézségei a következőképpen összegezhetők: az alkotmánnyal kapcsolatos ratifikációs folyamat a francia és a holland „nem” után lelassul, a bővítések nehezebbé válnak. Általános kifogás, hogy az európai költségvetés nem szentel elegendő figyelmet a unió területén élő mintegy húszmillió munkanélkülinek, az európai gazdaság versenyképessége a világ többi részéhez hasonlítva egy helyben jár, sőt visszaesőben van, pedig a tizenötök 2000-ben, lisszaboni nyilatkozatukban a növekedés mellett kötelezték el magukat. Az unió nem biztosít elegendő összeget kutatás-fejlesztésre, és ezért nem képes megfelelő válaszokat adni a XXI. század kihívásaira. Külön tételt alkot a közös agrárpolitika (CAP vagy PAC), mert immár mindenki számára világos, hogy az nem képezhet 43 százalékot a költségvetésben. Ehhez kapcsolódik a vita a Nagy-Britanniának járó visszatérítések magas aránya miatt is, amelyet még Margaret Thatcher harcolt ki.

Az európai költségvetés elégtelen az uniós célok megvalósításához. Éppen a két legádázabb vitatkozó, Blair és Chirac volt az, akik a Bizottságnak a növelt költségvetésre tett javaslatát visszautasították. Pedig ennek kellett volna fedeznie a bővítés és a kutatás-fejlesztés növelésének költségeit. Az új költségvetési időszakokkal kapcsolatos éles véleménykülönbségek oka az, hogy a kaszsa üres. De hibáztatni lehet azt a magatartást is, amely valamennyi tagországra, Magyarországra is jellemző: mindenki azt számolgatja, mennyibe kerül neki az uniós tagság, s mennyi térül vissza. Az efféle felfogás semmiképpen sem kedvez a „modern” Európa felépítésének, mert ahhoz közös jövőkép és a kompromisszum, a kiegyezés készsége szükséges.

Függetlenül attól, hogy a jövőkép közös lesz-e, a sikerre ítélt Európai Unió mint politikai egység újabb és újabb kompromisszumos megoldásokat fog találni a problémák kezelésére. A kérdés az, hogy a népszavazási kudarc nyomán lehet-e beszélni mély válságról, a jövőt is sejtető baljós, fordulatszerű fejleményekről.

Személyes véleményem az, hogy történeti megközelítésben ma még nehéz megmondani, hogy lehet-e mély válságról beszélni. Elismerem azonban, hogy más szempontból, például a látványos, a gyors változások iránt fogékony politikusi megközelítések szempontjából indokolt a „válság” kifejezés használata.

A francia népszavazás előtt, ez év áprilisában ké-

szült, tíz európai országra kiterjedő közvélemény-kutatás eredménye azt mutatja, hogy az elmúlt évtizedekben fokozatosan olyan gondolkodásmód terjedt el a mai unió területén, amely egyedülálló a világban, mert európai identitást jelez. Ebben a gondolkodásmódban egyrészt az irányított piacgazdaságot (társadalmi szolidaritás, minimálbér, ingyenes betegellátás, környezetvédelem stb.), másrészt a modernséget (a nők munkavállalása, az abortusz engedélyezése, a halálbüntetés ellenzése stb.), helyezik előtérbe. A százalékos arányok számottevő különbségeket is kifejeznek az egyes országok, rétegek között. A bevándorlást, az idegenek korlátlan letelepedését a közvélemény jelentős része mindenütt ellenzi, de különösen magas ez a szám Németországban és Nagy-Britanniában. Az Európai Alkotmányt elutasító francia „nem” szavazói körében például a munkahelyeket fenyegető „lengyel vízvezeték-szerelőről” festett torz kép volt az egyik leghatásosabb. Pedig a francia közvéleményre a bevándorlással kapcsolatos elutasító nézetek eddig jóval kevésbé hatottak, mint másutt.

Az Európai Alkotmány sorsa egy eddig kevésbé hangoztatott, a hosszú folyamatok alakulása szempontjából mérlegelendő következtetésre ad lehetőséget. Miközben tanúi vagyunk a nemzeti identitások jelentős eltéréseinek, sőt ellentéteinek is, az identitások képződése több mozzanatában hasonlóságot, sőt közös meghatározottságot mutat. Megítélésem szerint a szociális piacgazdaság és a szuverén ember személyiségének védelme az a két csomópont, amelyek körül Európában ma az értékek és kultúrák hasonlóságot mutatnak. Nem magától értetődő helyzet ez, a világban pedig egyedülállónak lehet mondani. Csupán egyetlen példa: a világ más részein az esetek túlnyomó többségében a közvélemény a halálbüntetés mellett van. Ha továbbá az európai identitás közös elemeit az amerikaival vetjük egybe, akkor azt látjuk, hogy ott a liberális piacgazdaság igénye jóval konzervatívabb kulturális értékfelfogásokkal párosul, mellesleg a halálbüntetést is jóval nagyobb arányban támogatják, mint az Óvilágban.

Mindezek alapján, a teljesség igénye és a bővebb kifejtés lehetősége nélkül, szeretnék néhány megállapítást tenni:

Az Európai Unióval kapcsolatos ellenérzések a rá jellemző demokráciadeficittel és szociálpolitikájának kezdetlegességével függnek össze. Ha a konszenzus és a közös politikai víziók hiányában továbbra is szerződések fogják összefűzni az uniót, a Bizottság és a miniszteri tanácsok egyre több önálló bürokratikus hatalmat fognak összpontosítani, márpedig az emberek nem ezt akarják, azaz további, a mostanihoz hasonló válsággal lehet számolni.

Európában sohasem létezett az egész kontinensen átívelő politikai rendszer, erre vonatkozóan tehát nincsen tapasztalat. A római birodalom mediterrán volt, Nagy Károly birodalma sem kiterjedésében sem rendszerében nem alkotott egységes politikai rendszert. Európa sokoldalúsága tehát történelmi adottság, amely a nemzetállamok kibontakozásával geopolitikai adottsággá is alakult, ami azért érdemel különleges figyelmet, mert eközben az európai kultúra egységes maradt, sőt időközben világkultúra lett. Elég a településformáktól a közösségi szerveződések modelljein keresztül a jogi-politikai szerveződések, sőt intézménymodellek hasonlóságára vagy éppen a demokrácia-fogalom európai eredetére gondolni. Az európai kultúra jellegéből következik azonban, hogy sohasem volt képes megalapozni valamilyen egységes európai államhatalmi rendszert.

Magam a mostani helyzetben a legnagyobb veszteségnek az unió Alapjogi Chartájának elvesztését tartom. Ez a létrehozandó európai alkotmányról készült terjedelmes, magyarul 482 oldalas kitévő irat azon része (13 oldal), mely a közös értékek foglalatosa a szellemi és az erkölcsi örökség alapján. A jelenlegi helyzet értelmezésének lehetőségei kimeríthetetlenek: lehet taglalni az elitek és a tömegek kapcsolatát, a nemzetállam múltját és jelenét, a mélyítés vagy a bővítés örökzöld ellentétét, az áruk, a szolgáltatások, a tőke és az emberek szabad mozgásának esélyeit, korlátait és a hozzájuk kapcsolódó politikai értelmezéseket. Mindez azonban nem ad választ arra, hogyan, milyen módon lesz képes az unió megújulni. Az Alapjogi Charta az erkölcsi értékek közössége, a nemzeteknek is részét alkotó, de azokat transzcendens módon meghaladó természetes törvények újrafogalmazása felé mutatott, melyek a nemzeti demokráciák lényegét teszik ki. A közös vagy rokon elképzelések az eszményi rezsimról persze nem azonosak a kontinentális, történelmi előzmény nélküli hatalmi-politikai rendszer kiépítésével. Jó esetben az erkölcsi megújulás hozhat európai fordulatot.

E rövid fejtegetés végére nem pont, hanem kérdőjel kívánkozik. ■

VÉGEL LÁSZLÓ

De mi lesz holnap?

1.

Az alkotmánytervezet megbukott, de kétlem, hogy ezzel az Európai Unió végzetes válságba került volna. Talán erre a válság szakaszra természetesen szükség is volt, hogy kirajzolódjanak az eddigi kompromisszumok és alkuk hiányosságai. Hiszen ezt a struktúrát precíz öltésekkel toldozták-foldozták, ami egyértelmű, mivel másképpen nem lehetett volna létrehozni. Csak hogy kiderült, a jelenlegi struktúra nem bírja el az új alkotmány súlyát. Ebből a szempontból tehát jobb, hogy most köszöntött be a válság, mint később. Az alkotmány körüli vitából ugyanis kiderült, hogy a struktúrán és a funkcionalitáson túl maradt egy betöltetlen tér, és pedig Európa eszméjének újragondolása. Ezt a feladatot pedig aligha tudja elvégezni a brüsszeli politikai bürokrácia. Úgy tűnik ugyanis, hogy az eddigiek során az Európai Unió bölcsőjét főleg a politikusi alkuk és egyezkedések ringatták, ami önmagában nem kifogásolható, de

ez a tény mégis szűk keretek közé szorította a kérdést, amelyet – ki kell mondanunk – mindenekelőtt a nemzetállam eszméi itattak át. Mindenki Európáról beszélt, miközben valójában a felvilágosodás örökségére alapozó nemzetállamokra gondolt. Az alkotmány eszméje viszont éppen ettől a ténytől mozdult el. Kimondatlanul is módosította a versailles-i Európa koncepcióján, amelyre mindeddig meghatározó módon épült XX. századi hagyománya. Egyszerre meg akarja őrizni azt, és el akar távolodni tőle. Nem lehetetlen feladat, csak hosszú és kínos. Olyan ellentmondás, amelyet válságok nélkül nem lehet igazán megoldani.

A válságot tehát nem tartom csupán gazdasági természetűnek, inkább arra gondolok, hogy bizonyos kulturális kánonok gazdasági jelleget öltöttek, és egy új kulturális Európa-projekt sokban hozzásegítene a jelenlegi válság áthidalásához. Nem a nemzetállami kultúrák lebontására gondolok, bár mindenképp szükség lesz egy összetettebb kulturális térség kimunkálására. Nemrégiben egy orosz költő, Dmitrij Prigov feltette a kérdést, hogy akarja-e bárki a vérét ontani Európáért. Válasza egyértelmű volt: nem, s ezzel azt akarta bizonyítani, hogy a jelenlegi szerkezetből hiányzik az azonosulási alap az Európa-eszmével. A kérdést némileg módosítanám: ki akar az európai kultúrával élni és gondolkodni, azon túl, hogy a közös Európa-térben utazik, kereskedik, dolgozik? Ha erre a kérdésre utalok, akkor távolról sem az egységesítő kulturális kánonokra gondolok. Inkább arra, hogy minden nyelv otthon érezze magát, nemcsak a brüsszeli irodákban, hanem az európai megapoliszokban is. Tehát az Európa-Bábelben akkor érzi magát otthon az európai ember, ha minden nyelv otthon érzi magát. Ehhez azonban ugyanúgy le kell mondani a nyugati koloniális diskurzusról – amelynek nagy hagyománya van –, mint a keleti provinciális, zárt történelmi és nemzeti keretekről. A heterogén szavazóréteg, amely nemet mondott, mindenképpen észlelte ezt a két pólust.

2.

A szomszédos országokban élő nagy számú magyar kisebbség eddig gondot jelentett Magyarországnak, és jelenteni is fog, mivel kétlem, hogy az európai csatlakozás majd csak megoldja a „kisebbségi kérdést”. Nem fogja megoldani, de előtérbe helyez egy új mozzanatot, amely teljesen új megvilágításba helyezi a megoldást. Az említett gondok új kontextusban jelennek meg, ha az ország hatásos regionális jelenlétet tud magának biztosítani. A sok oldalról megvizsgálható folyamat középpontjában e kisebbségek belpolitikai szemlélete állna. Tehát az a kérdés, hogy a továbbiakban hogyan tud a magyar társadalom önmagára reflektálni. Ebben pillanatnyilag nem vagyok bizakodó, mert – úgy tűnik – a magyar társadalmat annyira lekötik a múlt sztereotípiái, hogy nem jut ereje az új feladatok megfogalmazására. Ilyen lenne a magyar nemzet regionális önreflexiója, amelyet továbbra is akadályoz a zárt, „kismagyar” szemlélet még akkor is, ha a kisebbségekről van szó. Mindaddig például nem sikerült az európai uniós csatlakozást, a regionalizmus kérdését és a kisebbséget egybefűzött folyamatba helyezni, holott ez lenne az új mozzanat, amire építeni lehetne. A regionalizmus gondolata iránt meg is csappant a magyar közélet érdeklő-

dése, pedig két évtizeddel ezelőtt még a magyar politikai és szellemi elit érdeklődésének középpontjában állt. Érthető, akkor minden dolog, a régi is, újnak tűnt, ma viszont minden, még az új is, réginek. Érthető továbbá azért is, mert a csatlakozás idején minden út Brüsszelbe vezetett, de a csatlakozás után az utak bonyolultabbak lettek, a terek kiszélesedtek. Korábban úgy tűnt, hogy a regionális egységek, mint például Közép-Európa, veszítenek jelentőségükből, de pár éves uniós gyakorlat után alighanem kiderül majd – főleg a bővítésből eredően –, hogy elkerülhetetlenül színre lép valamiféle tömbösödési folyamat. Ebben a helyzetben a magyar kisebbségek nemcsak gondot, hanem hasznosítható tudástókat is képviselnek, főleg akkor, ha azok integrálódni tudnak az államok társadalmába is, de a magyar társadalomba is. A diaszpórák ebben az esetben nagyobb szerephez jutnak, ehhez azonban fontos lenne, hogy a határon túli magyar közösségek felkészüljenek az Európai Unióra és a modernizációs sokkra, amely mindenképpen érni fogja őket. „Anyasorsági”, „határon túli” magyarok – ezek a fogalmak lassan elavulnak, mert nem lesznek képesek megérteni azokat az új, bonyolult kötődéseket, kapcsolatrendszereket, amelyek várnak ránk, s amelyek spontán módon kialakulófélben vannak. E viszonylatok jelenlegi dichotómiája veszíteni fog az érvényéből, helyette a sokszínű, sokarcú magyarságkép kerül előtérbe, s éppen a sokszínűségének köszönve Magyarország képes lehet fontos szerepet játszani az Európai Unió egyik nagyrégiójában. A kérdés az, hogy ki gondolkodik erről ma, amikor a homogén magyarság eszménye vagy illúziója sokkal hasznosíthatóbb a napi politikai küzdelmekben, s gyakran ez a politikai pragmatizmus gátat emel a transznacionális dimenziók elé. Tágabb láthatárra, sokkal rugalmasabb fogalmakra lenne szükség, mert ezek nélkül Magyarország regionális befolyása nem lesz érvényesíthető. Szerencsére a környező országok túlnyomó többsége, az EU-n belül és az EU-n kívül, hasonló vagy sokkal mélyebb traumákkal küszködik, úgyhogy nagy lemaradásról még szó sincs.

De mi lesz holnap? ■

RENATO TUBARO

Az újrainduláshoz irányt kell váltani

A közösségi Európa immár fél évszázada tartó építési folyamata mindig is mítosz-szá emelt célok és gondolkodási szünetek váltakozása mentén zajlott.

A jelenlegi megtorpanás egy olyan időszakra esik, amelyben sok állam választópolgára elégedetlen mindazzal, ami eddig létrejött, miközben aggódik a jövő perspektívái miatt.

Tekintsük át azokat a lehetséges okokat, amelyek ehhez a széles körben elterjedt lelkiállapothoz vezettek.

– Számos nemzeti kormány nehezen akarja elfogadni, hogy az egyes államok fontos döntési jogköröket átruházzanak az unióra, így lokálpatrióta jellegű ellenkezésük eddig lehetetlenné tette Európa számára, hogy egyértelmű, saját irányvonalat fogalmazzon meg olyan rendkívül fontos problémákkal kapcsolatban, mint

- politikai szinten: az iraki kérdés;
- gazdasági szinten: az erősen fejlődő országokkal

(Kína, India...) való kapcsolatok;

- a Kyotoi Egyezmény és a környezetvédelem;
- a béke védelmére az ENSZ-szel egyetértésben bevethető saját haderő rendelkezésre állása;

– a lényegében alkalmatlan Európai Parlament, amelynek tagjait kettős béklyó köti: egyfelől a képviselt államhoz, másfelől egy adott politikai frakcióhoz való tartozás;

– a nyomasztó közösségi bürokrácia, amely szakadatlanul nehezen érthető és végrehajtható normákat és eljárásokat hoz létre. Az egyes államok (továbbra is fennmaradó) központosítottóságára rátelepedett egy elviselhetetlen közösségi központosítottság, amelynek eljárási komplikációi megkönnyítették a tanácsadó-közvetítők parazita kategóriájának világrajöttét. Ha ez így folytatódik, minden egyes krumplit, paprikát, cipőt és kolbászt úgy kell megtermelni és címkézni, ahogyan azt az unió előírja. Katasztrofális a helyzet a középítkezések területén is, hosszúra nyúlt építési időkkel és tömérdek pluszkiállással: ahhoz, hogy egy patakocska fölé gyaloghídat építhessünk, közösségi pályázatot szükséges kiírni.

Az állampolgárok nem erre az Európára vártak. A jelenlegi megtorpanás talán hasznos is. De az újrainduláshoz irányt kell váltani.

– Vissza kell nyerni az emberek bizalmát, akik olyan Európát akarnak, amelyet inkább politikai és szellemi egy-

ség jellemez, semmint a gazdasági hatalmasságok érdekeinek és a stratégiai egyensúlyoknak a védelme.

– Elő segíteni és erősíteni kell a „civis europaeus” kialakulását.

– Bár a szükséges fokozatossággal, de folytatni kell Európa bővítését, és alkalmanként meg kell erősíteni az építményt.

Többsebességű Európáról lenne szó tehát?

Annyi biztos, hogy Európa már most többsebességű, elegendő, ha csak az euróra gondolunk. Európának minden egyes alkotóeleme harmonizálására és kiegyensúlyozására kell törekednie, de nem hihetjük, hogy ezt törvényerejű rendeletekkel elő lehet írni: „*Natura non facit saltus*” (a természet nem ismer ugrást), mondták a régi rómaiak. Egy új rend felépítése és asszimilációja időigényes vállalkozás.

Mindenekelőtt el kell kerülni minden alkalmatlan, deformáló csatlakozást, amilyen Törökországgé is lenne. Törökország soha nem tartozott Európához, sem földrajzilag, sem politikailag, sem kulturálisan. Nem tudom elképzelni, hogy a kaukázusi vagy az iráni határ menti területen élő ember „civis europaeus”-nak érezze magát.

Úgy vélem, hogy Törökország felvételének hipotézise az európai eszmeiség ellenségeinek ajándéka (ezekből sajnos elég sok akad, köztük az olasz nemzeti kormány néhány befolyásos tagja is). Úgy gondolom, hogy ez a hipotézis azoknak a terveibe illeszkedik, akik egy szétmaszatolt, saját személyiséget nélkülöző, de lehetőleg minél nagyobb területű Európát akarnak, hogy tovább bővíthessék saját politikai és gazdasági machinációik játékkerét.

A fentebb említett harmonizációnak az Európa alkotóelemeiként számontartott, a mi Európánkat alapvetően jellemző multikulturalitás és többnyelvűség szigorú tiszteletben tartásával kell létrejönnie. A XIX. század pángermanizmusa és Naumann Mitteleuropája a múlt évszázad háborúi által végleg eltörölt álom volt. A globalizáció nem amerikanizálhatja kontinensünket, az csak a különböző nyelvek és kultúrák tiszteletben tartásával mehet végbe.

A nyelvi probléma szervezési és komoly gazdasági problémákat okoz (gondoljunk csak a közösségi költségvetésnek arra a komoly részére, amelyet a fordításra és tolmácsolásra szántak már 2003-ban is). De az általam vágyott Európában minden népnek, minden kultúrának, minden egyes nyelvnek kisebbséginek kell lennie.

Szomráky Béla fordítása

NAVRACSICS TIBOR

Európa a nemzeti érdekek keresztútján

A jövőbe látással kísérletezőkre könnyen rácafolnak az események, kissé komikussá téve az utókor számára az ilyesfajta hályogkovács merészségű jóvendöléseket. Mégis megkockáztatom. Az Európai Unióban nem történt semmi különös, csupán az, ami az integráció menete során időnként – igaz, nem szabályos ciklikussággal – megtörténik: a nemzetek fölötti egyesülés optimistái számára ismét megmutatkozott, hogy az integráció még mindig végső soron a nemzeti érdekek által meghatározott folyamat. Hasonló fejlemények többször ejtették már kétségbe az európai politikai egység híveit. Az Európai Védelmi Közösség elleni francia nemzetgyűlési vétó, a hatvanas évek közepének – ugyancsak francia – „üres székek politikája”, a hetvenes évek „euroszklerózisa”, a maastrichti szerződés ratifikációjának kudarca a dán népszavazáson, vagy éppen a nizzai szerződés ír polgárok általi elutasítása, mind egy-egy „integrációs válság” volt a maga módján.

Megítélésem szerint az integráció ezekben az esetekben nem jutott válságba: alapvetően nem kérdőjelezte meg senki sem a célját, sem az értelmét. Pusztán annyi történt, hogy valamely ország vélt vagy valós – jelen esetben teljesen mindegy – nemzeti érdekével ellentétes volt az adott integrációs lépés. Nem egy, a nemzetállamok fölötti integrációs logika, hanem továbbra is a tagországok belpolitikai akaratképzése és viszonyai határozzák meg alapvetően az integráció irányát és sebességét. Ha hihetünk a nemzetközi elemzőknek, úgy a francia és a holland népszavazási kudarc, mint a megkeményedő brit, finn, holland, spanyol és svéd álláspont belpolitikai okokra és a nemzeti érdekütközésekre vezethető vissza.

Az Európai Unió most – ismét – keresztúthoz érkezett; és mint oly sokszor, ezúttal is a nemzeti érdekek diszharmóniája, majd koncertje dönti el, hogy melyik úton és milyen sebességgel halad tovább. A bővítési vállalkozás eddigi legnagyobb fejezete tulajdonképpen lezárult, a mélyítés egyesek által hón áhított, mások által szenvedélyesen elutasított szakasza, a politikai integráció pedig most sem nyílik meg. Európa levegőt vesz. Lezárja az eddigi, a német egységre és a maastrichti szerződésre adott válaszokból kialakult nemzeti érdekek által meghatározott korszakot, és a nemzetállamok mostani érdekkonfliktusaikkal – és az integráció holtpontjaival – napjainkban alakítják ki a megváltozott szerkezetű új periódust.

A jelen helyzetből minden ország számára, így nekünk, magyaroknak is, két következtetés adódhat. Az egyik a fölényes sajnálkozás azon, hogy az európai integráció sajnos még mindig nem tudott úrrá lenni a nemzetállamok időnként kicsinyes és szűklátókörű érdekkonfliktusain.

A másik, hogy munkához látunk, és végre meghatározzuk a magyar Európa-politika alapját, azaz definiáljuk nemzeti érdekeinket és céljainkat az Európai Unióban. A huszonötök Európájának tizedik legnagyobb országaként nagyhatalom ugyan nem vagyunk, de jól megfogalmazott célkitűzésekkel és koncentrált munkával Európa-politikánk komoly befolyással bírhat az európai belpolitikában. Ehhez azonban szükséges, hogy kijelöljük azokat a szakpolitikákat, amelyek – mivel az onnan származó forrásokat tudjuk a legeredményesebben hazánk gyarapítására fordítani – érdekkijárási és befolyásolási tevékenységünk, valamint személyzeti politikánk elsődleges célpontjai lesznek.

Végül tisztába kell jönnünk azzal, hogy nemzeti érdekünk és Európa-politikánk alapja a határon túli magyarsággal szembeni alkotmányos kötelességünk teljesítése. Nem fordulhat elő, hogy a Magyar Köztársaság kormánya a határon túli magyarok érdekeivel szemben foglaljon állást sem a bel-, sem pedig a külpolitikában. Európa-politikánk meghatározása során mindig tudatában kell lennünk a ténynek, hogy Magyarország és Szlovákia csatlakozásával nem a magyar nemzet, hanem annak egy része, „előőrse” vált csupán az Európai Unió tagjává. Európa-politikánk stratégiai célja pedig az egész magyar nemzet békés – az integráció útján történő – egyesítése kell hogy legyen. ■

MARTONYI JÁNOS

Megnőtt az új tagállamok jelentősége

Megvalósult álmaink a legtöbbször belesimulnak, beleszürkülnek a mindennapjainkba, a valósággá vált álom, mint a beteljesedett vágy, gyakorta mindennaposná, unalmassá válik. Az Európai Unió tagállamaiban lassan már a paradicsom- és borháborúkra sem emlékeznek, nem is szólva a vámhatárokról, sőt a határokról ál-

talában. A pénz is majdnem mindenütt azonos, a legtöbb országban eltűntek a kiszámíthatatlan és ellenőrizhetetlen átváltási költségek, megszűnt számtalan (tag)állami korlátozás, például az egységes légtér megteremtése következtében egyre olcsóbb a repülés és „távoli” európai fővárosok rendszeres látogatása tizenévesek tömeges szórakozásává vált, a sör- és borkóstolás mellett. Ki gondolta volna néhány évtizeddel ezelőtt, hogy a leghatalmasabb – általában amerikai központú – multinacionális vállalati csoportok is nagy tisztelettel és félve járulnak az Európai Bizottság Versenyfőigazgatósága elé, a súlyos kereskedelmi vitákat pedig az Európai Unió rendre megnyeri legfőbb riválisaival szemben. És ki merte volna feltételezni akár csak néhány évtizeddel ezelőtt, hogy az európai országok közötti viták és feszültségek legfőbb oka az lesz, hogy ki mennyit fizet be a közös költségvetésbe és mennyit kap onnan vissza. Ma már minden, amit az európai építkezés az elmúlt fél évszázad során elért, természetes, „taken for granted”, tehát érdektelen és unalmas. Ezzel együtt eltűnt az érzelmi töltés, eltűnt a lelkesedés, eltűnt az alapító értelmiségi és politikusi generáció, és eltűnt az az államférfiúi hivatás- és küldetésstudat, ami a nagy világégések után morális és intellektuális erőt, hitet adott sokaknak.

És amikor azt gondolnánk, hogy az elért ered-

mények, e csodálatos sikertörténet nyomán tökéletes lett a világ és benne Európa, akkor ráébredünk, hogy mindennek ellenére baj van. Nagy baj van, de korántsem akkora, amint ezt sokan megkísérlik elhitetni velünk. Európa, úgy tűnik, veszít súlyából, gazdasági, de legfőképpen szellemi és lelki erejéből. Megindult már évekkel ezelőtt a relatív zsugorodásunk, mind demográfiai, mind pedig gazdasági értelemben és szellemi erőnket, „Európa lelkét” sem tudjuk már a korábbiakhoz hasonló erővel kisugározni. Általánossá vált a globális rendszer kockázataitól és veszélyeitől való félelem, márpedig a félelmeknek lehet valóságos alapjuk, de a legveszélyesebbek akkor lesznek, amikor megmagyarázhatatlan, irracionális gyökerű szorongássá válnak. Az ilyen félelem nemcsak rossz tanácsadó, hanem a veszélyekre és bajokra a felelősök keresésével válaszol. Legtöbbször meg is találja a felelőst, a valóságosat-e vagy sem, ez már gyakran a véletlentől függ. Csökken az európai versenyképesség, növekszik a munkanélküliség, válságban vannak a tagállamok (és nem az Unió) által működtetett nagy elosztási rendszerek, nem kis mértékben a demográfiai folyamatok és a népesség elöregedésének következményeként teret veszítünk a globális rendszerben, ki felel hát mindezért? A tudatlanságra, a tömegtájékoztatók egyre alacsonyabb színvonalára és az irracionális ösztönökre építő politikai közegben megszületik a válasz: mindezért az Európai Unió, tehát maga az európai integrációs folyamat a felelős, hiszen hasonló gondjaink fél évszázaddal ezelőtt nem voltak. (Hogy más, sokkal súlyosabb gondjaink voltak, arra ugyanúgy nem kíván a nyugat-európai polgár emlékezni, mint ahogy a „kelet-európai” egyre kevésbé hajlandó a „létező szocializmus” világának sivárságát, nyomorát és alávetettségét emlékezetébe idézni.) Így lesz a globalizációval szembeni védelmi rendszerből a globalizáció legfőbb aktora és ügynöke, így lesz a versenyképességet gátló, tagállami szinten és keretek között kiépített, egyébként tagállamonként lényegesen eltérő jóléti és szociális rendszer Brüsszel szüleménye (vagy Brüsszel éppen ezt akarja lerombolni), és így lesz a tagállamok többségében túlbujránzó állami szabályozás és beavatkozás részleges visszaszorítását és legalább egységesítését célzó közösségi jog a bürokrácia és az állami beavatkozás legfőbb forrása. A munkanél-

küliségért nyilván az új tagállamok által teremtett (adó)verseny a felelős, nem is beszélve a nyugat-európai munkaerőpiacon megjelenő, már legendássá vált „lengyel vízvezeték-szerelőről”, aki egyébként néhányadmagával egy olyan munkaerőpiacon jelent meg, amely csak vízvezeték-szerelőből több ezernyi hiányt jelez. A tudatlanságra és félrevezetésre épülő félelem azonban irracionális, éppen úgy, mint az a félelem, amelyet egyesek nemrég az erdélyi és vajdasági magyarral szemben keltettek. A gyökér ugyanez, „csak” annyi a különbség, hogy az utóbbi esetben a saját nemzetünkhöz tartozókkal szemben történt a kirekesztő indulatok keltése.

Mindez persze korántsem jelenti azt, hogy az európai integráció és annak intézményrendszere tökéletes. Éppen ellenkezőleg, a felelőst azért lehetett az európai integrációban keresni és az Európai Unióban megtalálni, mert a sikertörténet úgy haladt előre, hogy a válságokat mindig csak részben és jórészt a felszínen oldották meg. Hatalmas előnyökkel járt a közös, majd egységes piac, valóban visszaszorultak az egymásnak ellentmondó tagállami szabályozások, de kezelhetetlenek bizonyult a brüsszeli szabályozási hajlam is, és az intézmények túlhatalma a demokratikus legitimitáció csekély voltával párosulva akkor is rombolta volna az Európai Unió intézményeinek hitelét és tekintélyét, ha a tagállamok politikusai nem ragadtak volna meg minden lehetőséget arra, hogy saját tehetetlenségükért, rövidlátó politikai szempontjaik érvényesítéséért és az ebből fakadó bajokért az unió intézményeit tegyék felelőssé. A többit már tudjuk. Áttekinthetlenné vált a rendszer, növekedett a demokratikus deficit, és többek között a bővítések miatt is egyértelművé vált, hogy az intézményi-jogi rendszert újra kell gondolni, világosabb, egyszerűbb és demokratikusabb szerkezetre és szabályozásra, hatékonyabb Európára van szükség.

Az igazi paradoxon az, hogy az alkotmányozó szerződés döntően a fenti gondokra kívánt megoldást találni. Nem tökéletesen, de józan, pragmatikus kompromisszumok útján, hiszen másként az európai építkezésben eddig sem lehetett a fordulóponton megoldást találni. Be kellett ez alkalommal is látni, hogy nincs egységes, mindenki által osztott európai jövőkép, mint ahogy nincs egységes gazdasági és szociális modell sem. (Már csak ezért is értelmetlen a „szociális modellre” vonatkozó vita.) A pusztán kommunikációs okokból alkotmányozó szerződésnek nevezett új alapszerződés célja éppen az volt, hogy átláthatóbb és egyszerűbb rendszert, valamivel több demokráciát és nemzetközi szerepét tekintve erősebb Európát hozzon létre, illetve ennek teremtse meg az intézményi-jogi feltételeit. Ez most úgy tűnik, nem sikerült, győzött

az irracionalitás és főleg a valóságos gondokat és félelmeket politikai célokra kihasználó politikai immoralitás. Az európai integráció sokak szemében így tehát a globalizációra adott válasz, megoldás helyett maga lett a probléma, sőt a bűnbak.

A válságra frappáns válasz lett volna a hétéves költségvetési perspektívában történő megállapodás. Nem ez történt, és a kudarc ebben a helyzetben súlyosbítja a válságot, hiszen költségvetési viták korábban is voltak, és elsőre még sohasem sikerült megállapodni. A lélektani hatás mégis drámai, de van – lehet – egy nagyon pozitív következménye.

Mindenki előtt világossá vált az európai integrációs folyamat megújításának a szükségessége. Látjuk és tudjuk, hogy Európának ma új veszélyekre kell válaszolnia, új problémákat és gondokat kell megoldania. Közhangként ismételjük már, hogy az európai polgárok akkor tudják az integrációs folyamatot magukénak érezni, ha látják, hogy az integráció az ő valóságos gondjaira ad megoldást, versenyképesebbé teszi Európát, munkahelyeket teremt, és a globális rendszer egyenrangú szereplőjének járó helyet biztosítja a kontinens számára. Lehet, hogy ezek a célok kevésbé lelkesítőek, de semmivel sem kevésbé fontosak, mint a fél évszázaddal ezelőttiek. Új helyzetben és új kihívásokkal szemben új megoldásokra van szükség, és ezekre a kihívásokra meggyőződésem szerint az európai integráció továbbfejlesztése adhatja a sikeres választ. Ne feledjük, Európa a béke, a biztonság és a bőség kontinense lett, ne engedjük, hogy mindezt a bizalmatlanság, a bizonytalanság és a balsejtelem váltsa fel. Új vízióra és új vezetőkre van szükség. És még valamire: az európai múlt és értékek tiszteltetésére, befogadására és vállalására. Paul Johnson idézi Paul Valéryt, aki szerint az európai építkezés „morális kérdés”. Higgyük el, ennek az „unalmas Európának” is van lelke, amit a mindennapokban is éreznünk kell.

Nézzük, mit jelent ez konkrétan. Mélyebb és részletesebb elemzés helyett elég csak néhány elengedhetetlen követelményt említeni. Nem egy esztendőre, de nem is három esztendőre, hanem hét évre szóló költségvetési perspektívára van szükség. Ami a hároméves költségvetést illeti, felesleges elsietett kompromisszumos javaslatokat tenni egy olyan időpontban, amikor a brit elnökségnek nemcsak lehetősége, hanem feltétlen kötelezettsége is, hogy a költségvetésre vonatkozó megállapodást a tagállamok között – szükség esetén saját áldozatok árán is – létrehozza. Fel kell tenni a kérdést, hiteles-e a briteknek járó visszatérítés mérséklését ahhoz a feltételhez kötni, hogy reformálják meg a költségvetés egészét, ezen belül a mezőgazdasági politikát, és csökkentsék e politika költségeit

egy olyan helyzetben, amikor erre egyrészt már nyilvánvalóan nincs idő, másrészt pedig a mezőgazdasági politikát már évek óta folyamatosan reformálják, a briteknek fizetett visszatérítés pedig 21 esztendeje változatlan. Hiteles-e átfogó megújulásról, fejlesztési politikáról és a versenyképesség radikális növeléséről beszélni egy olyan helyzetben, amikor a nettó befizető tagállamok mereven ragaszkodnak ahhoz, hogy befizetések ne haladják meg a bruttó nemzeti jövedelmük 1, azaz egy százalékát?

Új alapszerződésre minden körülmények között szükség van, függetlenül attól, hogy azt alkotmányozó szerződésnek vagy egyszerűen az Európai Unió alapszerződésének nevezzük. A hatásköröket világosan kell szabályozni, az intézményrendszert egyszerűbbé és áttekinthetőbbé kell tenni, egyesíteni kell a három pillért, egyszerűsíteni kell a jogforrások (közösségi, illetve uniós aktusok) rendszerét, erősíteni kell az Unió szerepvállalását a globális rendszeren belül, és meg kell teremteni az ehhez szükséges intézményi és jogi feltételeket. Be kellene látni, hogy az alapszerződésnek nem feladata, hogy a gazdasági és szociális modellek kérdé-

sében foglaljon állást, hiszen maguk az alkotmányok, de különösen a nemzetközi szerződések elsősorban értékek és alapjogok rögzítésére hivatottak, a gazdasági és szociális megoldásokat pedig a konkrét történelmi helyzetek politikai vitái és versengései kell, hogy kialakítsák a mindenkori igények és erőviszonyok függvényében. El kell tehát fogadni, hogy Európa a gazdasági és a szociális modellek tekintetében is sokszínű, a „Gleichschaltung” itt sem megfelelő megoldás.

Az európai integráció nem fog felrobbanni, és az is egyértelmű, hogy a jövőbeni fejlődése sem történhet minőségi ugrásokkal. A lassú széttöredezés és leépülés, valamint a további nehéz, de alapjában véve szerves fejlődés alternatívája azonban nyitott. Válság, krízis van. Ebben a helyzetben hatalmasra nő a mindennapok kisszerű csatáiba beszükkült, fáradt politikai vezetők felelőssége. És hirtelen megnőtt az új tagállamok felelőssége is. Az elkövetkezendő hónapok és évek fogják megmutatni, hogy Közép-Európa valóban képes-e arra, hogy az európai építkezési folyamat megújulásának szellemi és gazdasági energiaforrása legyen. ■

fotó: Dudás Szabolcs/HVG